

A black and white photograph of a room. In the foreground, a rug with a complex geometric pattern is visible. In the background, a shadow of a hand is cast onto a wall, suggesting a person is standing near a window or doorway. The lighting is dramatic, with strong shadows and highlights.

KATOVO
POSLEDNÍ
PŘÁNÍ

Jevhenija Kononenko

Євгенія Кононенко: Останні бажання

Translation and publication of this book is supported by the European Union under the House of Europe programme.

This book has been published with the support of the Translate Ukraine Translation Grant program.

Copyright © Anetta Antonenko Publishers, 2015

Translation © Jiřina Dvořáková, 2020

ISBN 978-80-7511-551-5

ISBN 978-80-7511-552-2 (e-pub)

ISBN 978-80-7511-553-9 (pdf)

Přestože nemusel Valerij Ivak vstávat brzo, vzbudil se ještě před svítáním. Probralo ho nečekané pomyšlení na syna, s nímž se už dlouho neviděl, dlouho neslyšel – žádná výjimka u postarších, ještě čínorodých rodičů a jejich dospělých dětí. Jak se synáček má, ho většinou nijak zvlášť netrápilo. Co by se tomu úspěšnému mladíkovi mohlo přihodit? I když – kdo ví? Tentokrát se však v poměrně příjemném hotelovém pokoji zničehonic probudil s nepříjemným pocitem mezi krkem a bránicí. Na hotelovém budíku v tu chvíli ze tmy blikalo nepatřičných 5:48. Spolu s rozechvělou jitrní mlhou se mu zároveň v mysli jako kometa mihla vzpomínka na to, jak ho v mládí rozčilovali jeho vlastní rodiče nebo rodiče manželky se svými záchvaty znepokojení, co s těmi dětmi je, které si nešlo vykládat jinak než jako příležitost konečně se vmísit do jejich záležitostí. Ale když ho syn „probudil“ takhle nečekaně – co má dělat? Má mu zavolat? Napsat mu mail?

Valerij vylezl z postele a zapnul počítač. Internet v tomhle hotelu nabíhal značně pomalu; ještě se mezitím stihl osprchovat. V prohlížeči se objevily nedávno otevřené záložky: Yahoo!, Google, Facebook... Syna Paula Ivaka má v přátelích, musí se mrknout na jeho profil. To je výhoda, tahle moderní komunikace – díky ní si klidně můžete přečíst informace o kamarádech a známých. Pokud samozřejmě ty informace sdílají veřejně... A hele, Paul Ivak před

hodinou napsal příspěvek – a už je pod ním 136 lajků. Všechno je OK. Znepokojení se tedy ve tmě varšavského hotelu zjevilo omylem. Obava, která Valerije Ivaka vzbudila za rozbřesku, nevznikla kvůli zbystřenému intuici; prostě si jen špatně lehl.

Narodil jsem se a vyrostl ve Městě pochmurných domů. Říká se mu taky Město na sedmi pahorcích, Matka měst ruských, Sídlní město. Ale pro mě už navždy zůstane Městem pochmurných domů. Takových je v mém rodném městě plno. Až se rozhodnu tam zase zavítat, nejmíň ve třech těch domech mě uvidí rádi. V jednom z nich se narodil můj táta, Valeri Ivak. V dalším se narodila máma, Maryna Solonenko. Děda z otcovy strany pracoval v KGB, zatímco děda z matčiny strany byl v šedesátých letech disidentem. Přičemž ten první byl mnohem sympatičtější než ten druhý.

Takhle si to ten rošťák přebíral v hlavě, pomyslel si Valerij a kliknul na Zobrazit další:

A v jednom pochmurném domě na ulici Tolstého bydlela Lilia, moje první láska. Jenomže naši se rozhodli k emigraci. Proto jsem byl od mé Lilie odloučen. Kde jsi, Lilie? Pořád bydlíš ve Městě pochmurných domů? Nebo ses přestěhovala jínam? A proč nejsi na Facebooku? Nebo tam jsi, ale pod jiným jménem?

Zase ta Lilia! Valerijovi stoupla krev do hlavy, nicméně rychle ho to přešlo. Tohle všechno bylo tak dávno, snad v jiném životě... Na jedno ze svých nejděsivějších období už dávno vzpomíná bez hněvu a vůbec bez emocí. Rodiče té holky od nich nabubřele požadovali bůhvíco. Jenomže – čím to vlastně šlo ospravedlnit? Sex mezi nezletilými byl vždycky považován za nemravný. Konflikt s rodinou Lilie, s níž Pavlo dováděl v posteli, když ještě ani jednomu nebylo čtrnáct let, v každém případě pošouchnul Valerije Ivaka a jeho rodinu z jejich tehdejší křížovatky váhání směrem k emigraci. Teď už dlouho všichni žijí úplně jiným životem. Lilčině rodině snad unikli. Třebaže všechny jiné přízraky „Města pochmurných domů“ se k Valerijovi i jeho manželce pravidelně vracejí, ne a ne je opustit. Zato u syna... Odjel z toho města jako puberták, na střední i vysokou chodil už v nové vlasti, tam si našel nové kamarády a kamarádky... u něj by to snad všechno mělo být jinak! Tak proč ve veřejném prostoru sociální sítě vzpomíná na Lilku, vždyť od té doby uplynulo už tolik let!

Kromě textu zveřejnil Paul Ivak na své stránce scan černobílé fotky, obrys dívčí postavy na balkoně. Dívka mává chlapci rukou – pokud ne skrz století, pak skrz desetiletí určitě. Valerij dal u synova příspěvku 137. lajk, podíval se z okna a napsal:

No, Varšava je taky Město pochmurných domů.

Ty jsi ve Varšavě? Co tam děláš? okamžitě odpověděl syn.

Večer zveřejním fotky.

Syn se pak už neozval. A otec odešel plnit svůj program v tomhle městě. Náplní onoho programu bylo hanobení totalitní společnosti a velebení svobodného světa. Nejdřív proběhla přednáška *Wiara a totalitaryzm*, následovala vernisáž výstavy *Totalitaryzm a rodzina*. Po stokrát přemletém úvodním projevu, co putoval od expozice k expozici, si návštěvníci mohli prohlédnout fotografie. Na většině snímků se skutečně podařilo znehybnět neopakovatelný okamžik. Třeba na jednom z nich se starší manželský pár, zavěšený do sebe, snaží přejít kluzké náměstí a přitom nespadnout.

Ale boty má ta babka pěkné, pomyslel si Valerij. Přece jen je to Polsko, ne Sovětský svaz. Lehký průmysl za časů lidové demokracie fungoval mnohem lépe. Kdyby se taková výstava konala v její bývalé vlasti, muselo by se začít námětem *Ve frontě na zimní obuv*.

Následuje fotografie *Rodičovské sdružení*, kde učitelka cosi pateticky vykládá před školní tabulí, v očích urputnost a zápal pro věc výchovy mládeže. Jistě, člověk musí být dobrým fotografem, aby zachytil takový výraz. Dokonalé zobrazení sadistické pedagožky, takovým většinou nejodvážnější pubertáci pokládají na židle petardy.

„Myslíte, že tahle ženská mohla vyučovat náboženství?“

„Klidně mohla,“ odpověděl kněz, jeden z čestných hostů vernisáže. Nezasmál se, přestože všichni kolem se zahihňali.

Další fotka upoutala první návštěvníky výstavy ze všeho nejvíc: *Přistižení*. Vylekané tváře milenců, jejich holá ramena, pozadí umělecky rozostřené.

„Copak jde udělat takový snímek naživo?“ zeptal se Valerij a skrz mlhu jeho myšlenek znova proletěl meteor se vzpomínkami, povyk Lilčiny máti – to ona přistihla Pavla s Lilií „jen tak, na přehozu!“ své svatební postele. „Nebo ti milenci pózovali? Dnes je to běžný

postup. Nechce se mi věřit, že by nějaký fotograf dokázal přirozeně zachytit i tu učitelku...“

„Ale uznejte, pane Ivaku, že za komunismu jsme se všichni mohli octnout v kůži těchhle milých mladých lidí. Bdíci oko strany a vlády nenechávalo dokonce ani manželské páry, aby si užívali přirozených radostí. Ubytovny, malé pokojíky... V hotelích bydlet nešlo...“

„Vždyť tohle jsou ještě úplně děti! To pobouří i ty nejtolerantnější rodiče!“

„I současná svoboda je obrovskou zkouškou – jak pro mladé, tak pro staré,“ namítl kněz. „A stále vzrůstající blahobyť ne pokaždé přispívá k tomu, že se lidé doopravdy obracejí k Bohu.“

„Víte, otče, já si jako světský člověk ctící Boha říkám: jen ať je člověk zkoušen z věrnosti Bohu v blahobytu a svobodě než v ponižující chudobě, kde platí vězeňské zákony!“

Návštěvníci vernisáže Valerijovi zatleskali.

„Člověk by na své cestě k Bohu měl projít všemi zkouškami s důstojností,“ odpověděl kněz.

„Ve vaší zemi se víra zase tolik nezakazovala,“ nevzdával se Ivak, v němž se probudil zápal k diskusi. „Když jsem byl mladý, jedna známá jela za příbuznými do Polska, v té době to byla lidová demokracie, povolili jí deset dní, a ona pak vykládala: ‚U nich v kostele probíhá přijímání do pionýra! A dívky jsou oblečené jako nevěsty!‘“

Kněz se tentokrát zasmál.

„Takže jak se dá projít zkouškou, když v podstatě nevíte, co je to víra? Protože pokud člověk přijde k víře, potom už není možné ji zakázat, bude věřit za jakýchkoliv okolností, klidně i potají. Jenomže u nás byl zablokovaný samotný přístup ke kořenům víry. Děti málem od peřinky slyšely, jak jsou věřící zesměšňováni.“

Návštěvníci vernisáže pokývali hlavou, bylo cítit, že Valerije poslouchají.

„No, vlastně, já jsem přijal pravoslaví a nechal se pokřtít až tisíc devět set osmdesát osm let od narození Kristova. Ale jestli jsem začal věřit?“

„Nicméně, pane Ivaku,“ ozval se jeden z návštěvníků, který spolu s knězem stál do půlkruhu u fotografie *Přistižení*, „nechme být

víru vírou, o tom se před lidmi nemluví. Vy sice pocházíte ze světa totality, ze světa takových učitelek,“ a ten člověk ukázal na vedlejší fotografii, „jenomže... přeci jen... v Polsku jste nežil...“

„Pouze sem občas jezdím.“

„Náš jazyk ale ovládáte dobře. A jsem přesvědčen, že nejenom náš.“

„V šedesátých letech jsme se učili polsky, abychom mohli číst díla zahraničních autorů, kteří nesměli vycházet v ruštině ani v ukrajinštině. Například Kafku. Já jsem navíc studoval na katedře slovanské filologie. To byla rezervace pro dětičky spisovatelů.“

„Takže vy jste ze spisovatelské rodiny?“

„Můj otec pracoval ve státních orgánech. Tak, tak, v tajných orgánech. Během těch nejhorsších let. A pak se překvalifikoval na sovětského spisovatele. Tvořil v oblasti literatury, kterou nikdo nečetl. I když... zmohl se na několik vcelku ucházejících povídek.“

Návštěvníky vernisáže výstavy fotografií *Totalitarianism a rodzina* přestalo to, co říkal Valerij Ivak, zajímat a rozešli se po sále. Jeden host však osobně zašel za Valerijem. A ještě jeden stál kousek od nich, zřejmě poslouchal jejich rozmluvu.

„Pán je synem Ivana Ivaka?“

„Přesně tak. Toho se nedá zbavit.“

„Jsem moc rád, že vás poznávám. Můj nebožtík otec přeložil do polštiny povídku vašeho otce *Kat*.“

„Ani nevím, co na to říct. Můj otec byl asi dost hrdý, že tahle jeho povídka vyšla v překladech ve všech zemích lidové demokracie. Víte, jak mu říkali kolegové? El Verdugo. Španělsky to znamená kat.“

„Nesnižujte ho! Jiné povídky vašeho otce jsem bohužel nečetl, zato tahle... Vyrostl jsem na ní! Jaká ironie! Jak rafinovaně si utahoval z totalitní literatury!“

„Opravdu? Podle mě je to naprosto všední text, napsaný jako úlitba době. A ne zrovna té nejlepší době v dějinách naší pozeňnané země.“

„Nikoliv, pán je ke svému otci nespravedlivý! Určitě si povídku *Kat* přečtete!“ namítl syn překladatele synovi spisovatele a snažil se rychle ukončit rozmluvu, neboť ve dveřích se konečně objevila žena

s podnosem a skleničkami, z nichž se připíjelo na výstavu fotografií *Totalitryzm a rodzina*.

A pak Valerije Ivaka odchytil ještě jeden návštěvník, ten, který se během posledního rozhovoru držel opodál. Valerij už předtím zaznamenal onu osobu, jež se od ostatních odlišovala poněkud neobvyklým vzhledem, a možná ani ne tak vzhledem jako oděvem. Ostatní hosté byli oblečeni v běžném casual: muži v oblecích nebo v tmavých svetrech, ženy v tmavých šatech, někdy s šátky nebo šálami, rovněž temného odstínu, kněz byl v sutaně. I tenhle chlápek měl tmavý svetr a černé nebo tmavomodré džíny, ale na krku měl výraznou pruhovanou šálu, jeden konec visel až pod pás a druhý byl přehozený přes rameno. Když si ho právě díky té šále Ivak poprvé všimnul, napadlo ho, že je to patrně umělec, co dal dohromady tuhle expozici – prostě vypadal jako bohém. Měl husté rusé vlasy a zvláštní, dá se říct ženské tváře. Nebo se třeba jenom hodinu předtím, než šel na akci, oholil. Přívětivě se na Valerije usmál.

„Jsem velmi rád, že konečně poznávám syna spisovatele Ivana Ivaka! Jmenuji se...“ Právě v ten okamžik se hosté, teď už se skleničkami, hlasitě zasmáli, takže Valerij Ivak jméno spolubesedníka nezaslechl a ptát se na ně znova mu přišlo nevhodné. Zdálo se mu, že ten člověk vyslovil tříslabičné jméno s přízvukem na poslední slabice a dvouslabičné příjmení s přízvukem na první slabice. Nejspíš jsem toho chlápka už někde viděl, říkal si v duchu Valerij, a zároveň mu hlavou probleskla myšlenka: ačkoliv něco podobného člověka napadne u poloviny neznámých lidí. V galaxii lidských tváří, které se před námi během života mihnou, se namanou obličejy stejné nebo podobné...

„A konečně vám můžu vrátit to, co vám patří,“ říkal ten člověk v šále. „Řetězec to byl poměrně dlouhý. Já jsem se stal pouze posledním článkem při putování rukopisu, a ten vám teď s radostí předám.“

„O čem to mluvíte? Jaký řetězec?“

„Mám rukopis posledního románu vašeho otce, který se jmenuje *Poslední přání*. Jak se u mě octnul? Pokud vím, váš otec zemřel ve své kanceláři ve vydavatelství, kde pracoval do posledního dne.“

„Je to tak. Sestra mně o tom vyprávěla, když jsem přiletěl na pohřeb.“ Valerij začal se zájmem poslouchat, a přitom ho napadlo: vždyť tohle bylo před více než deseti lety. Od té doby sestru neviděl. Synovec Mychas byl u nich na návštěvě, zato Iryna s manželem se k nim za oceán ještě nevypravila.

„Kancelář ve vydavatelství, odkud vašeho otce vynesli, když zesnul, nikdo nezapečetil. Mohl tam vejít kdokoliv. Někdo zřejmě vzal ten sešit ještě předtím, než si vaše sestra přišla pro otcovy věci.“

„To je klidně možné. Je to už docela dávno.“

Otec zemřel poslední rok před internetem, nedlouho před rozšířením mobilů, napadlo nečekaně Valerije. Před jeho smrtí mi Iryna posílala dopisy, ale na jejich psaní neměla příliš času. Někdy jsem jim volal na pevnou linku. Po otcově smrti jsme si začali mailovat.

„Sešit se octnul u ženy, která už zemřela,“ vyprávěl dále ten neznámý člověk. „Myslím, že její jméno vám nic neřekne, a ani já jsem ji moc dobře neznal. Ti, kdo třídili archiv nebožky a našli ten rukopis, začali cíleně hledat dědice, tedy vás, přes internet. A vy, jak se ukázalo, žijete za oceánem.“

„Ale v Kyjevě zůstala moje sestra.“

„Vaši sestru zřejmě nejde najít přes internet.“

„Je na Facebooku, není to sice žádná bloggerka, dívá se tam zřídka a píše ještě méně. Navíc má jiné příjmení, jmenuje se Burková. Iryna Burková. A její syn se jmenuje Mychajlo Burko. A ten je tam zaregistrovaný jako Mike Burko.“

„Ti, kdo vás hledali, patrně neznali příjmení vaší sestry. Zato vy jste příjmení ani jméno nezměnil,“ usmál se ten neznámý. „A na vašem profilu je už dlouho zveřejněná informace o téhle výstavě ve Varšavě. Tak jdeme, předám vám sešit.“

Oba muži odešli do šatny, návštěvník vytáhl číslo, dostal svůj kabát. S dlouhým kabátem bude jeho pestrá šála vypadat určitě velice stylově, pomyslel si Valerij.

„A ještě tašku, prosze pana.“

Valerij Ivak také podal šatnáři číslo, ačkoliv vlastně ještě vůbec nebyl na odchodu. Když si oblékal bundu, na několik vteřin se zdržel u zrcadla. Než se stihl vzpamatovat, ten člověk v barevné šále byl

fuč. A šatnář podal Valerijovi igelitovou tašku z varšavského letiště s nápisem Duty Free. Copak ten chlápek v bohémské šále letěl do Varšavy jen proto, aby mu vrátil obsah této tašky? A kde vůbec je? Teď tady byl!

Ívák se rozhlédl po vestibulu. Bylo tam prázdkno, jen z galerie doléhal smích závěrečných akordů vernisáže, kdy se dopíjí poslední víno. Dveře snad nikde nebouchly, ani na záchod, ani vchodové... Třeba se vrátil do galerie? To by si ale nebral ten kabát, který se jako černé křídlo mihl někde vedle něj. Valerij si v setmělé hale sedl do křesla a z tašky varšavského Duty Free vytáhl velký sešit popsáný známým čitelným písmem jeho otce. A co víc, najednou si jasně vybavil, že právě tenhle sešit dědečkovi k narozeninám, které slavili těsně před odjezdem, daroval Pavlo. Stránky sešitu byly spojeny spirálou a na obalu byla fotka pejska s výraznými smutnými očima.

Valerij Ívák se vrátil do hotelu, po cestě si koupil láhev vína. Je to jeho poslední noc v tomhle městě. Není tu poprvé, byl tady dokonce ještě za socialismu. Zdalipak ho sem osud zavane znovu? Najednou si vzpomněl na pochvalu, jak dobře umí polsky. Vzpomněl si i na dávno vyřčená slova svého prvního učitele polštiny o klamném přesvědčení, že je snadné ovládnout jazyk blízký rodné řeči.

Mimochodem – jakou řeči s ním mluvil ten člověk v šále? Valerij si dobře pamatoval na obsah rozhovoru, ale nemohl si vzpomenout na žádné slovo, které vyslovil. Neznámý v šále s ním mohl mluvit polsky, ačkoliv má dojem, že s ním mluvil asi ukrajinsky. Nebo rusky? Klidně rusky – tak s ním často hovoří jeho bývalí krajané. Ale taky s ním mohl mluvit anglicky. I to by bylo na mezinárodní akci naprosto přirozené. Jak to řekl? Vaš baťko? Vaš otec? Your Father? Nebo snad Pana ojciec?

Teda, jak se to seběhlo! V jeden den přišel signál od syna, a pak od táty. Asi ne nadarmo... Ach, ne nadarmo, ne, v polích kanóny hřměly – v jeho mysli se neznámo odkud vynořila báseň, již se museli učít nazpaměť ve škole. Horko těžko si teď vybavoval její slova o tom, jak tekla naše krev, jak za nás padli bratři, ach, ne nadarmo, ne, stará moje máti... ze všech nás sundávala kříže i dukáty... „Aby je zas potom mohla nám všem vrátit!“ vydechnul Valerij. Otevřel

láhev vína, vyšplouchnul rubínovou kapalinu do hotelové skleničky. Zapnul notebook, mrknul se do mailu, nic neočekávaného nepřišlo. A pak si konečně přisunul sešit s otcovým rukopisem.

Nadpis byl napsán jiným inkoustem než text na první stránce. Škrtnance tu nejsou žádné. Copak takhle vypadají rukopisy uměleckých děl? Táta nejspíš před smrtí přepsal koncept načisto. Tenhle rukopis vypadá, jako by ho nikdo nečetl, a snad ani... nikdo nenapsal. Sešit je úhledný, jako nový, rohy neohmatané od prstů čtenáře i autora. Valerij naslinil prst, potřel inkoustová písmena – nerozmazala se.

Ale přece jen je to známé tátovo písmo. Výrazné a čitelné. Ještě když Valerij chodil do nižších tříd, matka mu vyčítala, proč nepíše jako otec. Právě tímhle krásným písmem je napsáno poslední otcovo dílo. Valerij se pustil do čtení.

* * *

Poslední přání

*Věnuji mému synu Valerijovi
a dceři Iryně*

První úvod životopisu

„Tati! Lilčina máti spáchala sebevraždu!“ oznámila mi hned poránu moje dcera Irynka.

Po večerech obvykle vysedávám v práci ve vydavatelství, domů se vracím dost pozdě a ráno dlouho vospávám ve svém pokoji. Nikdo v bytě

mě neruší, přestože skrz ranní spánek vždy slyším, jak vstávají a jak se tiše chystají k odchodu. Avšak dnes ráno dcera mluvila do telefonu hlasitě a hystericky. Tím mě vytrhla z polospánku. Probudil jsem se a nemohl znovu zabrat – ani později, když se Irynka utišila. Vstal jsem. Vyšel jsem ospalý ze svého pokoje, mnohem dříve než jindy.

„Lilčina máti se zasebevraždila,“ uslyšel jsem od Irynky místo pozdravu. Tím vysvětlovala svůj neobvykle hlučný hlas toho jitra, a já jsem se v pyžamu vpotácel do kuchyně.

Bezděčně jsem mrknul na hodiny. Nebylo ještě ani devět. Vnuk Mychas seděl za stolem.

„Ty nejdeš do školy?“ zeptal jsem se ho.

„Půjdu až na další hodinu,“ odpověděl Mychas. Bylo vidět, že je smrtí Lilčiny máti zdrcený stejně jako Irynka.

Nevím ani, jak se ta žena jmenovala, u nás doma se jí říkalo výhradně „Lilčina máti“. Před rokem nebo dvěma lety oba moji vnukové, Mychas a Pavlo, a s nimi i stejně stará dívka Lilia, dcera Iryniny kamarádky, navštěvovali ve třech hodiny jakéhosi cizího jazyka, mám dojem, toho nejžádanějšího na světě, anglického. Docházeli k soukromému učiteli, jenž bydlel v centru. Patrně bych si to nepamatoval, kdyby k nám Pavlo v ty dny, kdy děti měly vyučování, nechodil na oběd. Musel jsem mu nejdřív dát jídlo, a teprve pak jsem mohl odejít do vydavatelství. A, ukázalo se, Pavlo se s tou Lilií spustil. Nějakou dobu se po vyučování scházeli u Lilky doma. Jakmile to celé vyšlo najevo, začali všichni okolo neuvěřitelně zuřit. Zejména rodiče té Lilky. Avšak zuřil i můj syn Valerij a jeho manželka Maryna. Přitom byli oba vždycky tak nespoutaní, tak svobodomyšní, úporně se stavěli proti starým zpátečnickům, jako jsem byl já nebo Maryniny rodiče. A v těch bojích vítězili! Dokonce i „teta Irča“, tedy moje dcera Irynka, která po nebožce matce zdělila krotkou povahu a nádherné přírodní plavé vlasy, se štvanice na Pavla a Lilku účastnila.

Já jsem se zastal vnuka. Neboť vím dobře, jaké to je, když se děti milují jako dospělí. Zastal jsem se ho jednoznačně a bez váhání hned, jakmile jsem pochopil, co přesně se děje. Ze začátku mě totiž do těch rozbrojů nevtahovali, dlouho jsem o ničem nevěděl.

„Chcete z něj snad navždycky udělat mrzáka? Aby si pokaždé, když obejmje dívku, vzpomněl, jak jste ho přistihli s Lilií? Hledají-li děti pohlavní